

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «РІДНА ШКОЛА»
AUTONOMOUS UNIVERSITY OF ZACATECAS (MEXICO)
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION (EIDV) (SLOVAKIA)
ISRAEL TRAUMA COALITION (ISRAEL)
Sky Tel OÜ (Estonia)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

VIII Міжнародної конференції

**Актуальні проблеми освітнього
процесу в контексті європейського вибору України**

12 листопада 2025 року

*м. Київ
КНУБА*

УДК 37.09

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету будівництва і архітектури
(протокол № 39 від 25 грудня 2025 року)*

Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VIII Міжнародної конференції (12 листопада 2025 року). – Київ: Видавництво Ліра-К, 2026. – 836 с.

ISBN 978-617-520-492-4

У матеріалах VIII Міжнародної конференції «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України» висвітлюються актуальні питання професійної (професійно-технічної) освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід; психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу: сучасні виклики; сучасні проблеми викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін.

Матеріали конференції розраховані на науково-педагогічних, наукових працівників у галузі педагогіки, психології, соціології, викладачів, аспірантів, студентів, а також на соціальних педагогів, соціологів, практичних психологів і соціальних працівників.

УДК 37.09

За зміст поданих матеріалів несуть відповідальність їх автори.

© КНУБА, 2026

*Красильник Юрій Семенович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету будівництва і архітектури;
Яковенко Аріна Дмитрівна,
здобувач вищої освіти академічної групи ПНК-24
Київського національного університету будівництва і архітектури*

ЗАСОБИ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

У системі професійної освіти комунікація між педагогом і здобувачами освіти є фундаментом ефективного навчального процесу. Серед різних форм взаємодії особливе місце посідає невербальна комунікація, яка дозволяє педагогу не лише передавати інформацію, а й формувати емоційно-психологічний контакт зі здобувачами. Саме невербальні засоби допомагають глибше засвоювати навчальний матеріал, підсилюють мотивацію здобувачів і формують комфортну, доброзичливу атмосферу в навчальному середовищі [1, 8]. Актуальність дослідження засобів невербальної комунікації педагога професійного навчання зумовлена трансформаціями сучасного освітнього простору, орієнтованого на компетентнісний, діяльнісний та особистісно орієнтований підходи [6, 7]. В умовах воєнних викликів, зростання емоційного напруження, поширення дистанційних і змішаних форматів навчання особливої ваги набуває здатність педагога вибудовувати ефективну освітню взаємодію. Невербальні засоби – міміка, жести, постава, погляд, просторово-часова організація взаємодії, тембр та інтонація голосу – розглядаються як потужний інструмент педагога, що впливає на емоційний стан і мотивацію здобувачів професійної освіти, формує в них відчуття психологічної безпеки та підсилює залученість до освітнього процесу. Невербальна комунікація педагога безпосередньо впливає на сприйняття змісту навчання, формування професійних умінь, розвиток soft skills, командної взаємодії та культури праці випускників закладів професійної освіти. Водночас, в освітній практиці потенціал невербальних засобів часто використовується інтуїтивно, без належної рефлексії. Уміння ефективно поєднувати вербальні та невербальні елементи спілкування стає невід’ємною складовою професійної компетентності сучасного педагога [2]. Тому метою дослідження є визначення основних факторів впливу засобів невербальної комунікації на ефективність взаємодії педагога професійного навчання зі здобувачами освіти.

Невербальна комунікація визначається як передавання інформації без використання мовних засобів. Вона охоплює міміку, жести, пози, погляд, інтонацію, тембр голосу, дистанцію між співрозмовниками тощо. У педагогічній

діяльності ці засоби виступають інструментом впливу, сприяють підтриманню дисципліни, активізації уваги та формуванню довіри між педагогом і здобувачами освіти [1]. Науковці наголошують, що невербальна поведінка є підсвідомою і відображає реальний емоційний стан людини. Для педагога це означає необхідність самоконтролю, уміння володіти собою в стресових або конфліктних ситуаціях, зберігаючи позитивний емоційний фон у спілкуванні [2].

Невербальні засоби також виконують функції підтвердження, доповнення або заміни вербального повідомлення. Наприклад, доброзичлива усмішка підсилює слова схвалення, а нахил уперед демонструє зацікавленість у відповіді здобувача. Таким чином, невербальні компоненти стають невід’ємною частиною педагогічної техніки [1, 3]. Педагогічна діяльність передбачає активне використання різноманітних засобів невербальної взаємодії [2, 4] (табл. 1).

Таблиця 1

Засоби невербальної комунікації педагога професійного навчання

Група засобів	Приклади	Педагогічне значення
Кінесика	Міміка, жести, пози, погляд	Вираження емоцій, підсилення змісту мовлення, підтримка уваги здобувачів
Проксеміка	Дистанція, розміщення у просторі	Створення комфортної атмосфери, демонстрація поваги, контроль поведінки
Паралінгвістика	Інтонація, тембр, сила та темп мовлення	Виразність, емоційність спілкування, вплив на сприйняття
Такесика	Дотики (у межах професійної етики)	Підтримка, заохочення, емпатія
Візуальні засоби	Одяг, зовнішній вигляд, оформлення простору	Формування першого враження, відображення професійної культури

Кожен із зазначених засобів виконує важливу роль в освітній взаємодії. Наприклад, жестикуляція під час пояснення нового матеріалу полегшує розуміння абстрактних понять, а інтонаційне варіювання підвищує інтерес до змісту лекції [4]. Контакт очей формує відчуття довіри та взаємоповаги, а міміка допомагає педагогові передати емоційний настрій, зробити спілкування живим і природним [3].

Розвиток невербальної компетентності є одним із напрямів професійної підготовки майбутніх педагогів. До її складових належать знання видів і функцій невербальної комунікації, уміння розпізнавати емоційні стани здобувачів, здатність свідомо керувати власними невербальними сигналами [1]. Формування таких умінь можливе через педагогічні тренінги, рольові ігри, аналіз відеоситуацій та самооцінку невербальної поведінки. Під час педагогічної практики майбутні фахівці мають відпрацьовувати техніки пози, погляду, інтонації, а також навички емоційної саморегуляції [2, 4]. Особливої уваги потребує розвиток невербальної комунікації у цифровому середовищі. Під час

дистанційного навчання педагог має адаптувати свої невербальні прояви до форматів відеозв'язку: підтримувати візуальний контакт через камеру, контролювати вираз обличчя, інтонацію та жести у кадрі [3, 5]. Невербальні засоби комунікації є невід'ємною частиною професійного іміджу педагога. Вони створюють позитивне враження, підвищують авторитет педагога та сприяють емоційному комфорту в колективі. Успішне поєднання вербальних і невербальних компонентів дозволяє педагогу бути більш переконливим і впливовим у процесі навчання [1]. Досвідчені педагоги свідомо використовують невербальні сигнали як інструмент педагогічного впливу – для заохочення, підтримки чи дисциплінування здобувачів освіти. Так, кивок голови може замінити вербальну похвалу, а погляд – попередження про порушення правил поведінки [2, 3]. У професійному навчанні невербальна комунікація сприяє формуванню міжособистісних зв'язків, розвитку емпатії та позитивного мікроклімату. Саме через неї педагог демонструє свою людяність, повагу, терпимість і доброзичливість – риси, що мають велике виховне значення [4, 5].

Таким чином, невербальна комунікація постає не другорядним елементом педагогічної майстерності, а потужним ресурсом, який формує якість взаємодії викладача зі здобувачами. Щоб краще зрозуміти її роль у професійному навчанні, важливо виокремити ключові фактори, що визначають вплив невербальних засобів на ефективність педагогічної взаємодії.

1. Емоційна експресивність – виразність міміки, жестів та інтонації, що допомагає передавати емоційний зміст, підтримувати інтерес і знижувати напруження.

2. Конгруентність поведінки – узгодженість між словесними та невербальними сигналами, яка формує довіру та сприйняття педагога як відкритого й щирого.

3. Постуральна відкритість і позиціонування в просторі – вибір дистанції, положення тіла, рух у навчальному просторі, що впливає на контакт, доступність і динаміку заняття.

4. Зоровий контакт – регуляція уваги, створення персональної взаємодії, стимулювання активності й залученості здобувачів до навчання.

5. Особливості голосу (тембр, темп, паузи, інтонація) – підсилюють смислові акценти, утримують увагу та допомагають структурувати навчальний матеріал.

6. Культурні та індивідуальні відмінності – сприйняття невербальних сигналів залежить від віку, професійного досвіду, культурного фону здобувачів, що потребує гнучкості й адаптивності педагога.

7. Контекст професійної освіти – умови майстерень, лабораторій чи виробничих об'єктів посилюють роль невербальних інструкцій, демонстрацій і моделювання професійних дій.

Разом ці фактори визначають, наскільки результативною, зрозумілою та психологічно комфортною буде комунікація в системі «педагог професійного навчання–здобувач освіти». Отже, невербальна комунікація є важливою складовою професійної діяльності педагога системи професійного навчання. Вона виконує не лише інформаційно-комунікативну, а й виховну, емоційну та регуляційну функції. Ефективне використання міміки, жестів, інтонації, просторової дистанції та інших невербальних засобів забезпечує гармонійне педагогічне спілкування, сприяє формуванню позитивного психологічного клімату в колективі та підвищенню якості навчання. У сучасних умовах цифровізації освіти особливої актуальності набуває підготовка педагогів до ефективного використання невербальних засобів у віртуальному освітньому середовищі, що потребує системної роботи над розвитком їхньої комунікативної культури.

Список використаних джерел

1. Кекош М. Л., Кекош О. М. Невербальні засоби комунікації в професійній діяльності педагога. *Молодь і ринок*. 2025. № 5–6(237–238). С. 126–132. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/332803/321993> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Ткаченко А., Жданова-Неділько О., Седаков О. Невербальна компетентність як складник педагогічної майстерності вчителя. *Адаптивне управління : теорія і практика. Серія «Педагогіка»*. 2025. Випуск 20(39). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/749/634> (дата звернення: 03.11.2025).
3. Кайдалова Л. Педагогічна комунікація у цифровому середовищі закладу вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2025. № 98. С. 109–113. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2025/98/19.pdf> (дата звернення 10.11.2025).
4. Корнієнко С. Г. Невербальна комунікація як чинник адаптації в інтеркультурному просторі. *Освітній дискурс : збірник наукових праць*. 2024. № 50(7–9). С. 23–28. URL: <https://is.gd/nKy0Gb> (дата звернення 05.11.2025).
5. Бобров І., Чепурна В. Невербальні аспекти спілкування у педагогічній культурі викладача. URL: <https://salo.li/A5227a2> (дата звернення 11.11.2025).
6. Красильник Ю. С. Трансформація «кліпового» мислення майбутніх інженерів-педагогів засобами інформаційних технологій. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства* : матеріали VI Міжнародна науково-практична конференція, 21 квітня 2021 року. Ірпінь, 2021. С. 157–162. URL: <https://salo.li/13dA7F4> (дата звернення: 03.11.2025).
7. Красильник Ю. С., Яковенко А. Д. Методика «Перевернуте навчання» (Flipped Learning) в підготовці майбутніх педагогів професійного навчання. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства* : збірник матеріалів Ювілейної X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ірпінь, 23-25 квітня 2025 року. Ірпінь, 2025. С. 138–140. URL: <https://omp.dpu.edu.ua/catalog/book/913> (дата звернення: 03.11.2025).
8. Почка К. І., Красильник Ю. С., Корчова Г. Л., Руденко М. В. Комунікативні аспекти педагогічної діяльності: навчальний посібник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2025. 320 с.

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Збірник матеріалів
VIII Міжнародної конференції

(Київ, 12 листопада 2025 року)

Керівник видавничого проєкту *Віталій Зарицький*
Авторська редакція

Підписано до друку 05.01.2026. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів – 48,59. Обл.-вид. аркушів – 42,84.
Тираж 300.

Видавець і виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03115, м. Київ, вул. С. Чобану, 24
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net